

Gecombineerd advies INBO / ANB
Advies INBO.A.2009.313
Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek
Kliniekstraat 25
1070 Brussel (Anderlecht)

Agentschap voor
Natuur en Bos

Agentschap voor Natuur en Bos
Lange Kievitstraat 111-113 bus 63
B 2018 Antwerpen

Nota betreffende 'Ontpoldering en realisatie Sigmadijk ter hoogte van Fort van Lillo'

Verdeling: WenZ

Auteur: Wim Mertens, Peter Berghmans, Erika Van den Bergh

Datum : 13 mei 09

Geadresseerde:

ir. Reinhilde Vanhooydonck
Afdeling Zeeschelde
Waterwegen en Zeekanaal NV
Lange Kievitstraat 111-113 bus 44
B 2018 Antwerpen

Inleiding

Aanleiding

Op 11/05/2009 vond een overleg plaats tussen WenZ, ANB, INBO en AR-O over de technische inrichting van het project 'Ontpoldering en realisatie Sigmadijk ter hoogte van Fort van Lillo'. INBO en ANB wensen met deze nota hun bedenkingen kenbaar te maken.

Probleem

Het project van de Potpolder van Lillo heeft als doel de veiligheid te verzekeren door de dijken te verhogen tot de daar geldende Sigmahoogte (11 m TAW) en de creatie van estuariene natuur door afgraven en creëren van bressen in de huidige dijk. Het project kadert in het geactualiseerde Sigmaplan. In het Meest Wenselijke Alternatief van dit Sigmaplan (Waterwegen en Zeekanaal NV 2005) is voorzien dat 17 ha estuariene natuur zou worden gecreëerd. Het technisch voorontwerp voorziet in minder dan 7 ha getijdengebied (gebied onder gemiddeld hoogwater bij springtij).

Op bovenvermelde vergadering werd de vraag gesteld of naar de mogelijkheid om oppervlakte estuariene natuur te winnen door optimalisatie van de dijklocatie en de inplantingslocatie van de vogelkijkhut. Er werd afgesproken dat INBO en ANB hun standpunt en aanbevelingen schriftelijk zouden overmaken aan WenZ.

Kadering

De Instandhoudingsdoelstellingen voor het Schelde-estuarium (Adriaensen et al. 2005) (verder IHD-Z genoemd) vormen de basis van de natuurinrichtingsprojecten van het geactualiseerde Sigmaplan zoals beschreven in het Meest Wenselijke Alternatief (Waterwegen en Zeekanaal NV 2005).

Met de beslissing van de Vlaamse Regering van 22 juli 2005 werden de IHD-Z bekrachtigd als toetsings- en richtinggevend kader bij de inrichting van de overstromingsgebieden en de natuurontwikkelingsprojecten van het geactualiseerde Sigmaplan. De piste om deze natuurdoelstellingen te realiseren werd beschreven in het Meest Wenselijk Alternatief (MWeA) dat deel uitmaakt van het Plan-MER van het geactualiseerde Sigmaplan en werd bekrachtigd door dezelfde beslissing van de Vlaamse Regering van 22 juli 2005.

In de IHD-Z werd berekend en vastgelegd dat 500 ha extra slik en 1500 ha extra schor nodig zijn om een goed ecologisch functioneren van het estuariene ecosysteem te verzekeren. Voor het bereiken van een goed ecologisch potentieel van de Kaderrichtlijn Water gelden dezelfde oppervlakte-doelstellingen (Brys et al. 2005).

Het MWeA wordt gedefinieerd in de Synthesenota bij genoemde BVR. Via deze beslissing en een tweede beslissing rond de bijrivieren van 28 april 2006 werd ook een aanzienlijke set aan natuur- en veiligheidsprojecten opgestart: de zogenaamde Fase I – projecten. Voor de Fase-I gebieden die ten laatste in 2010 in uitvoering moeten zijn, worden momenteel concrete inrichtingsplannen uitgewerkt. Het project rond de Potpolder van Lillo is er daar één van.

Het MWeA voorziet in de creatie van 1593 ha estuariene natuur, waarvan 902 ha in de 2010-projecten. Uit de Natuurboekhouding (Mertens et al. 2008) blijkt dat in de momenteel voorliggende inrichtingsplannen van de 2010-projecten 100 ha estuariene natuur minder wordt gerealiseerd dan voorzien in het MWeA. De belangrijkste conclusie uit de Natuurboekhouding is dat dit deficit aan estuariene natuur de realisatie van de bekrachtigde doelstellingen (IHD-Z) hypothekeert.

Advies

- Gezien het tekort aan estuariene natuur op de natuurboekhouding van het Schelde-estuarium moet een natuurinrichtingsproject dat kadert in het geactualiseerde Sigmaplan, de Instandhoudingsdoelstellingen voor het Schelde-estuarium en de Lange Terminvisie Schelde in de eerste plaats streven naar een maximale invulling van estuariene natuur. Landschappelijk inpassing is, gezien de ligging (binnen het industriegebied van de haven van Antwerpen) en de afwezigheid van landschappelijke doelstellingen en/of grote landschappelijke waarden, in dit project minder relevant (in zoverre het beschermd stadsgezicht wordt gerespecteerd). Daarom wordt geadviseerd om niet de (weinig onderbouwde) landschappelijke inpassing uit het architecturaal voorontwerp, maar de maximalisatie van de oppervlakte estuariene natuur als leidraad te gebruiken bij het uittekenen van de technische plannen. De oorspronkelijke bedoeling om een architecturaal ontwerp te laten opstellen had waarschijnlijk in de eerste plaats betrekking op de inpassing van het project binnen het beschermde stadsgezicht van Lillo. Dit deel van het project (haventje) wordt in deze fase niet behandeld en naar een latere datum verschoven.
- De nieuwe sigmadijk moet zo ver mogelijk landinwaarts worden gelegd. Als harde randvoorwaarde moet hier de wettelijk verplichte afstand tot bestaande en reeds vergunde ondergrondse leiding gelden. Landschappelijk inpassing t.o.v. de bestaande bovengrondse hoogspanningsleiding is niet relevant (ook niet voor het beschermde stadsgezicht).
- Voor de aanleg van de dijk moet de minimale afstand van 15 m van de hoogspanningspyloon worden gebruikt (zoals aangegeven door de netwerkbeheerder), niet de in het architecturaal voorontwerp aangegeven 40 m.
- De vogelkijkhut op het schiereiland moet op de huidige locatie worden behouden. Het laat de bezoeker toe om slik en schor van nabij te beleven, zowel in de hut als

op de weg ernaar toe. Dit zou de recreatiedruk op het nabijgelegen Galgenschoor kunnen verlagen.

- De weg naar de kijkhut hoeft geen dijk te zijn. Hier wordt aangeraden het architecturaal voorontwerp te volgen en de bestaande 'landbrug' op 6.2 m TAW te behouden, eventueel onderaan (4.5 m TAW) versterkt met stortsteen. Bij hoge stormvloed zal dit toegangspad overstromen. Dit zal het estuariene karakter en dito beleving van het gebied verhogen. Het gevaar op overstroming bij storm dient met borden te worden aangegeven (naar analogie met overloopdijken).
- Het grootste (westelijke) stuk van het schiereiland waarop de kijkhut staat (huidige dijk) zou moeten worden afgegraven tot 5.2 m TAW (GHW). Hier zal dan een snelle ontwikkeling tot hoog schor plaatsvinden (rietvegetaties). Hierdoor blijft het eiland(gevoel) behouden, vergroot de estuariene belevingswaarde en vergroot de oppervlakte estuariene natuur. Het deel rond de vogelkijkhut moet boven 10 m TAW behouden blijven. Stortsteen aan de rivierzijde kan worden behouden als bescherming tegen erosie, evenals de voorziene bescherming aan de uiteinden van het schiereiland, en eventueel extra bescherming van het deel rond de vogelkijkhut.
- De bestaande stortsteenzones in de Schelde die in de geplande situatie geen beschermingsfunctie meer hebben, moeten worden verwijderd en in de mate van het mogelijke worden hergebruikt.
- De oppervlakte aan nieuwe estuariene natuur moet worden berekend als de bijkomende oppervlakte onder GHWS (gemiddeld hoog water bij springtij).

Literatuur

- Adriaensen F., Van Damme S., Van den Bergh E., Van Hove D., Brys R., Cox T., Jacobs S., Konings Pa, Maes J., Maris T., Mertens W., Nachtergale L., Struyf E., Van Braeckel A. & P. Meire. 2005b. Instandhoudingsdoelstellingen Schelde-estuarium. Rapportnummer ECOBE 05-R82. Universiteit Antwerpen. 248 pp.
- Brijs, R., Ysebaert, T., Escaravage, V., Van Damme, S., Van Braeckel, A., Vandevoorde, B., Van den Bergh, E. (2005). Afstemmen van referentiecondities en evaluatiesystemen in functie van de KRW: afleiden en beschrijven van typespecifieke referentieomstandigheden en/of MEP in elk Vlaams overgangstype vanuit de -overeenkomstig de KRW- ontwikkelde beoordelingssystemen voor de biologische kwaliteitselementen. Eindrapport VMM.AMO.KRW.REFCOND OW. Instituut voor Natuurbehoud IN.O.2005.7
- Cattrijsse, A., Makwaia, E.S., Dankwa, H.R., Hamerlynck, O. & Hemminga, M.A. (1994) Nekton communities of an intertidal creek of a European estuarine brackish marsh. *Marine Ecology Progress Series* 109, 195-208.
- Cattrijsse, A., Mees, J. & Hamerlynck, O. (1993) The hyperbenthic Amphipoda and Isopoda of the Voordelta and the Westerschelde estuary. *Marine Biology* 34, 187-200.
- Drake, P. & Arias, A.M. (1991). Composition and seasonal fluctuations of the ichthyoplankton community in shallow tidal channel of Cadiz Bay (S.W. Spain). *Journal of Fish Biology* 39, 245-263.
- Halcrow Group Limited (2005). Humber estuary flood defence strategy: Paull Holme Strays. Environmental Monitoring Report 2005. Version No 1.0, March 2005. Environment Agency. Phoenix House, Global Avenue, Leeds.
- Halcrow Group Limited (2006). Humber estuary flood defence strategy: Paull Holme Strays. Environmental Monitoring Report 2006. Version No 1.0, January 2006. Environment Agency. Phoenix House, Global Avenue, Leeds.
- Mees, J., Cattrijsse, A. & Hamerlynck, O. (1993). Distribution and abundance of shallow water hyperbenthic mysids (Crustacea, Mysidacea) and euphausiids (Euphausiacea) in the Voordelta and the Westerschelde, southwest Netherlands. *Marine Biology* 34, 165-186.
- Van den Neucker, T.; Verbesssem, I.; Vandevoorde, B.; Van Braeckel, A.; Stevens, M.; Spanoghe, G.; Gyselings, R.; Soors, J.; De Regge, N.; De Belder, W.; Van Den Bergh, E. (2007). Evaluatie van natuurontwikkelingsprojecten in het Schelde-estuarium. Rapporten van het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek, 2007(54). Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek: Brussel : Belgium. 236 pp.
- van Oevelen, D., Van den Bergh, E., Ysebaert, T., and Meire, P. (2000). Literatuuronderzoek naar ontpolderingen. Rapportnummer IN.R.2000.7., Instituut voor Natuurbehoud, Brussel.
- Van Ryckegem, G., Mertens, W., Piesschaert F., Van den Bergh E. (2006). Ecosysteemvisie voor de vallei van de tijgebonden Durme. INBO.R.2006.44. Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek, Brussel.
- Williams P.B., Orr M.K. & Garrity N.J. (2002). Hydraulic geometry: a geomorphic design tool for tidal marsh channel evolution in wetland restoration projects. *Restoration Ecology* 10 (3) 577-590.
- Williams, P.B., Faber, P.M. (2004) Design guidelines for tidal wetland restoration in San Francisco Bay. The Bay Institute and San Francisco and California State Coastal Conservancy, Oakland, CA.